

ДО ПИТАННЯ ПРО МЕТОДИКУ СТАТЕВОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ МОЛОДШИХ КЛАСІВ З ПОРУШЕНИМ ІНТЕЛЕКТОМ

Стаття містить результати розгляду ефективних методів формування статевої вихованості школярів з порушеним інтелектом молодших класів.

Ключові слова: статево виховання, діти з порушеним інтелектом, спеціальна школа, статева вихованість.

Статья включает в себя результаты рассмотрения эффективных методов формирования половой воспитанности учеников младших классов с нарушениями интеллекта.

Ключевые слова: половое воспитание, дети с нарушениями интеллекта, специальная школа, половая воспитанность.

Реалізація дослідження вимагає теоретичної роботи, з однієї сторони, і експериментальної, з другої, оскільки має на меті ознайомлення з новими психолого-педагогічними розробками у галузі, обділеній увагою, у вітчизняній корекційній педагогіці. Заборонна педагогіка минулих десятиліть зводила статево виховання до елементарної медико-гігієнічної просвіти. Справжнє статево виховання здійснювалось стихійно, а його провідниками у більшості випадків ставали старші, більш "досвідчені" однолітки.

Одним із завдань спеціальної загальноосвітньої школи є інтеграція дітей у сучасну систему соціальних стосунків. Але це стосується не лише виробничої сфери і громадської діяльності. Одним із найважливіших і найскладніших напрямків соціалізації вихованців спеціальної загальноосвітньої школи виступає їх підготовка до сімейного життя, яка не може обмежуватись сферою трудової і суспільної діяльності. Лише у цьому випадку буде забезпечений всебічний розвиток особистості. Поряд з трудовим вихованням учнів, формуванням у них світогляду, культурно-естетичних навичок і звичок, статево виховання є суттєвим елементом системи і процесу виховання і тому заслуговує ретельної уваги з боку суб'єктів виховного процесу.

Шляхи статевого виховання прямо або опосередковано

персоніфіковані у широкому колі інститутів, з якими спілкується індивід і які є для нього провідниками даної ланки виховання. В їх якості виступають батьки (сім'я), вихователі та педагоги (школа), лікарі, діячі культури та мистецтва, засоби масової інформації – тобто всі ті, чий погляд, пов'язані з питаннями статі, можуть опинитися у сфері уваги дитини. Мова повинна йти про усвідомлення широкого кола шляхів і методів виховання, які б, доповнюючи один одного, створили єдину систему статевого виховання.

Питання статевого виховання набувають своєї сили тому, що суспільство потребує від сучасних сімей відповідного рівня статевої грамотності і етичної підготовки до шлюбних стосунків. Особливо це стосується осіб з порушеним інтелектом, оскільки вони на відміну від школярів з нормальним інтелектом самостійно не можуть здобувати досвід щодо сімейних стосунків і розширювати уявлення про взаємини між представниками різної статі. Отже, статево виховання є вкрай необхідною ланкою педагогічної роботи саме у спеціальній школі.

Теоретичні аспекти проблеми статевого виховання дитини у загальній психології та педагогіці висвітлювали: Л.С. Виготський, О.І. Жаворонко, Д.Н. Ісаєв, В.Є. Каган, О.М. Кікінежді, С.В. Ковальов, Д.В. Колесов, І.С. Кон, Л.І. Слинько, Ю.Б. Тарнавський, Є. Фром, З. Фрейд, А.Г. Хрипкова, І.Ф. Юнда та інші. Загальні питання психологічного і педагогічного аспектів проблеми щодо дітей з порушеннями інтелектуального розвитку розглядаються у працях Л. С. Виготського, І.Г. Єременка, В.М. Синьова, а також Т.С. Гурлевої, Л. С. Дробот, Г.М. Мерсіянової, М.П. Матвєєвої, С.П. Миронової та інших.

Актуальність дослідження полягає у наявності суттєвих недоліків у сфері статевого виховання на сучасному етапі, а саме: практична відсутність належного та обґрунтованого педагогічного впливу з статевого виховання як у сім'ї, так і в школі; фемінізація педагогічного колективу школи, що призводить до зміни вимог до моделей поведінки вихованців: безпорадність молоді (невміння побудувати адекватні відносини з представниками протилежної статі у спілкуванні); наявність сумнівних статевої еталонів поведінки; статева необізнаність, сексуальна розбещеність сучасної молоді; надзвичайно низька підготовленість молоді до сімейного життя; несприятлива соціальна ситуація у суспільстві (дестабілізація інституту сім'ї, несприятлива демографічна політика держави, збільшення розриву між статевим і соціальним дозріванням молоді тощо).

Предмет дослідження: особливості статевої вихованості школярів з порушеним інтелектом молодших класів. Основними завданнями дослідження є: здійснити аналіз загальних і спеціальних психолого-

педагогічних джерел з даної теми; обґрунтувати педагогічне забезпечення формування навичок адекватної статевої поведінки учнів молодших класів спеціальної школи у навчально-виховній роботі.

Слід зауважити, що негативним є те, що існуюча шкільна програма у змісті майже не відводить місце нормам взаємин з представниками протилежної статі, створення сім'ї та виховання дітей. Часто статевою освітою учнів займаються люди некомпетентні, такі, що не розуміють можливості цієї проблеми або не хочуть її осягнути через свої особисті, вироблені з часом установки.

Встановлено, що у спеціальній школі не приділяється належної уваги знанням про себе; формуванню почуття гармонії у стосунках між представниками різної статі; вироблення якостей і рис, що визначаються необхідним ставленням до особи протилежної статі, вміння будувати з нею правильні стосунки; розвитку здатності протистояти таким формам взаємин, які шкодять фізичному та психічному здоров'ю, спричиняють сексуальні збочення і злочини.

Також було відмічено, що при обговоренні деяких аспектів статевого виховання (фізіологія хлопчиків і дівчаток; анатомічні особливості чоловічого і жіночого організму; особливості статевого дозрівання; стосунки між представниками протилежних статей тощо) учні неадекватно реагують на обговорення цих питань. Тому це ще раз підтверджує висунуте положення про те, що статево виховання треба починати не з підліткового віку а з перших років життя дитини.

Щодо навчання, то статево зміст виховання безперечно має місце, але не є акцентованим у змісті різних предметів. Окремі статево уявлення дитина отримує на уроках читання, де усвідомлює значення сім'ї в суспільстві, наступність поколінь, що сім'я – це колектив, який складається з її членів. Також учні знайомляться з сферою професій, особливостями взаємодії представників різної статі. Учні вчаться висловлювати свою думку, збагачують словник. Слід відзначити надзвичайну бідність словника дітей стосовно статевої сфери. Аналіз програми з предмета "Розвиток мовлення на основі ознайомлення з предметами і явищами навколишнього середовища" свідчить, що діти знайомляться з світом професій, доглядом за взуттям, одягом, окремими темами з охорони здоров'я, які тим чи іншим чином пов'язані з формуванням моделі адекватності статевої поведінки.

Такі предмети, як ритміка, малювання, праця, лікувальна фізкультура та загальна фізкультура також впливають на статево вихованість. На цих уроках діти вчаться правильно, плавно, пластично рухатися, танцювати, в них виховується естетичний смак, трудові навички. На нашу думку, диференційований статево підхід до учнів на уроках фізичної культури становить актуальну та мало вивчену проблему. Аналіз навчальної

програми та педагогічної практики свідчить, що має місце диференційований підхід з урахуванням виключно різниці в силі між хлопчиками і дівчатами, тоді як слід ставити різні цілі щодо виховання фізичних якостей (у хлопчиків – витривалості, сили, у дівчат – грації, пластики, разом у дітей – координації рухів, реакції, сміливості).

Але значно більші можливості відкриває саме позакласна виховна робота.

З метою формування статевої свідомості доцільні такі методи як: розповідь, пояснення, бесіди, читання та аналіз спеціально дібраних творів художньої літератури, перегляд та обговорення відео та кіноматеріалів, власний приклад; а також такі форми роботи як виховні заходи спеціального спрямування, гурткова та клубна робота, десятихвилинки соціально-побутового орієнтування.

Такі методи, як пояснення і розповідь у системі виховного впливу є найбільш поширеними методами роботи внаслідок можливості варіативної зміни тематики залежно від конкретних обставин. Їх метою є – розкриття соціального, морального, етичного аспектів змісту якостей, норм, вчинків, подій, явищ, вироблення правильної оцінки адекватності статевої відносин. Як пояснення, так і розповідь не вимагають якоїсь чітко визначеної локалізації в часі та форми проведення. Це можуть бути десятихвилинки під час реалізації режимних моментів розпорядку дня школи-інтернату з акцентуацією уваги дітей на правила поведінки, (наприклад, пропускати дівчаток у дверях вперед, культура поведінки за столом, правила користування столовими приборами, культура спілкування і суперечки, запрошення на танець, вітання, розподіл обов'язків та фізичного навантаження під час виконання спільних видів роботи, виправлення та попередження закріплення диспластичності рухів окремих дітей (хода), боротьба з словами-„паразитами”, лайкою. Слід розповісти дітям про можливі збочення у поведінці дорослих. Внаслідок власної необізнаності дітям з порушеним інтелектом важко диференціювати прояви почуття та сексуальні домагання.

Окрім ситуативних розповідей, навіяних виконанням тих чи інших режимних моментів дня, ефективним є метод розповіді як розгорнутого, доступного викладу матеріалу, центр якого складає узагальнення, а конкретні факти служать ілюстрацією. Розповідь має певні обмеження з точки зору тривалості. Слід зауважити, що проведення лекторіїв у спеціальних школах є взагалі недоцільним. Неefективними є і розповіді, розраховані на всі молодші класи. Різновіковий контингент дітей, їх неоднакові потенційні можливості до сприймання інформації значно зменшують їх ефективність. Крім того, лектори (якими часто виступають медичні працівники, психологи, вчителі фізичної культури) часто не враховують принцип доступності матеріалу, а вихователі часто

ототожнюють поняття "розповідь" та "лекція". Тому найкращою формою реалізації цього методу є проведення розповідей (тривалість 6-10 хвилин відповідно до класу) під час прогулянок, проведення рухливих ігор, інших активних форм відпочинку, спільної діяльності дітей – про правила особистої гігієни, психологічні та фізіологічні особливості хлопчиків та дівчаток, користь фізичної культури та спорту, здоровий спосіб життя та профілактику виникнення шкідливих звичок. Основними умовами ефективної реалізації та позитивного сприйняття дітьми даного методу виховання є доступність і водночас переконливість фактів, композиційність викладу, педагогічна майстерність вихователя, доцільність вибору часу і місця проведення, правильно дібрана наочність. Важливо щоб розповідь являла собою опис однієї головної події, а після цього обов'язково йшло узагальнення почутої інформації.

Однією з найбільш дієвих форм роботи є виховні заходи, найчастіше групові, з різною структурою проведення. Причому найчастіше формою проведення є морально-етична бесіда.

Особливостями реалізації обговорень, що ускладнює їх проведення та погіршує ефективність, є низька загальна активність дітей з порушеним інтелектом, наявність труднощів у встановленні причиново-наслідкових зв'язків, які обумовлені структурою дефекту. Тому реалізація обговорень має обмежений характер та вимагає значно більшого керівництва з боку вихователя, спрощення матеріалу, зменшення його обсягу і тривалості.

Найбільшій ефективності цей метод набуває при максимальному насиченні наочним матеріалом (обумовлено специфікою сприймання молодших школярів з порушеним інтелектом) та з проведенням паралелей до поведінки конкретних дітей. Також слід зауважити, що якість дотримання дітьми статевих норм, сумлінність їх виконання була значно вищою одразу після проведення конкретного виховного заходу, ніж через два-три тижні, що обумовлено міцністю засвоєння попередніх стереотипів поведінки, особливостями пам'яті молодших школярів з порушеним інтелектом, тривалістю перетворення вміння у навичку.

Вдалою колективною формою роботи з статевого виховання є проведення загальношкільних виховних заходів: танцювальних ранків, проведення свят: "День захисника Вітчизни", "Свято 8 Березня", "Свято ввічливості", конкурси "Маленька господарочка", "Нумо, хлопці", "Нумо, дівчата", "Кращий помічник".

Значні можливості з розвитку комплексу статевих якостей в дітей відкриває гурткова робота в силу своєї не лімітованості в часі, систематичності, опори на бажання дітей, практичної цінності. Слід відзначити, з сучасного погляду, втрату актуальності розподілу

гурткової роботи за статевим принципом. Тому план роботи гуртка включає в себе теми, які, враховуючи сучасні вимоги андрогінного підходу, сприяли кращій соціальній адаптації дітей. Наприклад: "Основи крою та шиття", "У нас прання", "Прасування", "Ремонт одягу", "Мистецтво куховарити", "Світ інструментів", "Світ професій", "Як прикрасити кімнату", "В домі – ремонт", "Прибирання оселі". Зміст занять гуртка частково відповідає тематиці уроків з ручної праці. Проте, в силу демократичності засад, при проведенні гурткової роботи більша опора здійснюється на бажання дітей.

Суттєву допомогу дітям для того, щоб розібратися, як необхідно і як не слід поводитися, надають твори літератури: казки, оповідання, вірші, які програмують певний стиль поведінки майбутнього чоловіка та жінки. Художнє слово змушує діяти велику кількість психологічних механізмів: наслідування, формування взірців та ідентифікації (що є особливо актуальним), компенса-торного механізму. Читання спеціально дібраної літератури полягає у таких обов'язкових видах робіт, що становлять системну єдність, як: читання твору вихователем; обговорення змісту твору; з'ясування головної думки; перенесення (якщо це можливо і доцільно) подій твору на життя шкільного колективу.

Поряд з цим необхідно використовувати такі методичні прийоми: стимулювання висловлювань дітьми свого ставлення до дійових осіб, порівняння їх вчинків; класифікація вчинків та співвідношення їх з статевими уявленнями, оцінками, судженнями дітей; активізація життєвого досвіду школярів; бесіди, ціннісне орієнтування і навіювання оцінок зі сторони, що забезпечує виховний вплив літературних творів.

Стосовно формування санітарно-гігієнічних навичок самообслуговування виявлено низький рівень їх розвитку особливо в учнів 1-2 класів, що підкреслює необхідність активізації роботи як з батьками дітей з метою роз'яснення значення санітарно-гігієнічних навичок для здоров'я дітей, так і власне покращення організації виховного впливу на дітей з цього аспекту. Важливо щоб педагог як реалізатор статевого виховання в даному колективі дітей використовував усі сприятливі для цього можливості, був взірцем вихованості для дітей.

Використання відео та кіноматеріалів має бути виваженим та доцільним. Це обумовлено сумнівними статевими еталонами поведінки, що демонструють представники закордонного та вітчизняного кінематографу. Проте використання цього методу не полягає лише у цензурі продуктів діяльності засобів масової інформації, а являє протиставлення їх низькоякісних продуктів – високоякісних, які несуть в

собі позитивний заряд, спрямовуючий на опанування навичками адекватної статевої поведінки.

Визначна роль у реалізації системи статевого виховання належить особистості самого вихователя, його педагогічній майстерності, ставленню до дітей та до педагогічного процесу зокрема. Саме вихователь має здійснити педагогічний вплив та педагогічне керівництво даним процесом, пов'язати виховання з життям, створити атмосферу невимушеності, поглибити взаємостосунки дітей, покращити та педагогічно спрямувати спілкування дітей як представників протилежної статі, а також бути прикладом поведінки.

Ефективним методом виховання учнів молодших класів є сюжетно-рольова гра, яка дає можливість дітям практично ознайомитись з особливостями реалізації статевого репертуару в різних ситуаціях, окремі з яких випереджають хронологічний розвиток подій. Рольові ігри становлять метод наслідувального ситуативного навчання, який є ефективним під час розв'язання ряду завдань статевого виховання. Сюжетно-рольова гра є засобом моделювання людського життя і системи соціальних стосунків. Зокрема: "Сім'я", "Доньки-матері", "У транспорті", "Йдемо в кіно", "Приймаємо гостей", "День народження", "На танцювальному вечорі", "Сімейний бюджет" і т.д..

Проведене дослідження не охоплює всього комплексу проблем статевого виховання учнів з вадами інтелекту і накреслює перспективні проблеми, які являють собою науковий інтерес. Це питання розробки діагностичних методик стосовно дослідження статевої вихованості дітей різних вікових груп; дослідження вікової специфіки оволодіння адекватною статевою поведінкою школярами з нормальним і порушеним інтелектом; розробка заходів щодо попередження формування неадекватних, антисоціальних моделей статевої поведінки; визначення ролі психолога освітніх закладів у формуванні навичок адекватної та корекції навичок неадекватної статевої поведінки; окремі питання статевої соціалізації, що забезпечує взаємозв'язок розвитку і статевого виховання.

Список використаних джерел

1. Говорун Т. В., Шарган О. М. Батькам про статеве виховання дітей. – К.: Радянська школа, 1990. – 160 с.
2. Гурлева Т.С. Дівчинка-підліток: проблеми віку і профілактика важко-вихованості. – К.: ІЗМН, 1997. – 136 с.
3. Каган В. Е. Воспитателю о сексологии. – М: Педагогика, 1991. – 256 с.
4. Флейк-Хобсон К., Робинсон Б., Скин П. Развитие ребенка и его отношения с окружающими. – М.: Знание, 1993. – 511 с.

5. Хрипкова А. Г., Колесов Д. М. В семье сын и дочь: Книга для учителя. – М.: Просвещение, 1985. – 240 с.

The article contains the results of consideration of effective methods of forming of the sexual breeding of schoolboys with the broken intellect of junior classes.

Keywords: sexual education, to put with the broken intellect, special school, sexualbreeding.

Отримано 30. 05.2011 р.